

PAPER DETAILS

TITLE: PSIKOANALITİK ANALİZ VE KIBRIS ÇATISMASI: ETNİK SINIRLAR VE ENGELLER

AUTHORS: Sezai OZCELIK

PAGES: 73-89

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1086721>

PSİKOANALİTİK ANALİZ VE KIBRIS ÇATIŞMASI: ETNİK SINIRLAR VE ENGELLER

Prof. Dr. Sezai ÖZÇELİK*

ÖZET

Bu çalışmada sosyal grup ve devletler arasındaki sınır ve bariyerleri açıklamak için psiko-analiz kavram ve teorilere odaklanılmıştır. Ufak farklılıklar, dışsallaştırma, yansıtma, seçilmiş travma ve zaferler, insansızlaştırma, kurban psikolojisi, ve etnik kimlik gibi kavramlar Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar arasındaki tarihi, psikolojik ve politik bariyerleri açıklamak için kullanılmıştır. Kıbrıs sorunda tarihi ve psikolojik bariyerlerin neden ve sonuçlarını çalışmak Annan Planı gibi politik çözümlere ve uzun süreli barışa ulaşmak için gereklidir. Bu makalede ilk olarak kısaca Kıbrıs çatışmasının tarihsel arka planını tanımlayacaktır. Daha sonra Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar arasındaki sınırlar ve engellerin politik ve tarihsel kaynakları incelenecektir. Kilisenin baskınlığı, Osmanlı Millet Sistemi, parçalanmış etnik temelli eğitim, düşmanca ulusal sadakat, politik kutuplaşma ve İngilizler'in 'böl ve yönet' politikaları, Kıbrıs'taki iki toplum arasında yaratılan sınırlar ve engellerin kaynakları ve devam ettirilmesi önündeki faktörler olarak açıklanmıştır. İki toplum arasındaki bu engeller ve sınırlar kültürel farklılıklar ve benzerliklere vurgu yapılmasının abartılmasına ve psikolojik engellerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, Vamık Volkan'ın Freudyan bakış açısından yola çıkarak genel olarak etnik çatışmalar özel olarak Kıbrıs çatışması temel alınarak psiko-analitik ve psiko-dinamik kavramları (dışsallaştırma, yansıtma, seçilmiş travmalar ve zaferler, insansızlaştırma, kurban psikolojisi) kullanılarak genel olarak etnik çatışmalar özel olarak Kıbrıs çatışması temelinde sınırların çizilmesi sürecini açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak, Kıbrıs çatışmasının çözüm çabalarında psikolojik engellerin etkisi tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, dışsallaştırma, yansıtma, seçilmiş travmalar ve zaferler, insansızlaştırma, kurban psikolojisi.

JEL Kodları: D74, F5, F51, F52, N44

* Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, e-posta: sezaiozcelik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0845-8465

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 4 Mayıs 2020

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 19 Kasım 2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 28 Kasım 2020

Araştırma Makalesi/Research Article

A PSYCHOANALYTICAL ANALYSIS AND THE CYPRUS CONFLICT: ETHNIC BORDERS AND BARRIERS

ABSTRACT

This study will focus on the psychoanalytical concepts and theories to explain the borders and barriers among the social groups and states. The concepts of the minor differences, externalization, projection, chosen trauma and glories, dehumanization, victimization, and ethnic identity were used to analyze the historical, psychological and political barriers between Turkish and Greek Cypriots. In Cyprus conflict, it's necessary to deal with historical and psychological barriers to achieve lasting and perpetual peace and political solution like the Annan Plan. The article first briefly describes the historical background of the Cyprus conflict. Then, it examines the historical and political sources of the borders and barriers between the Greek and Turkish Cypriots. The church dominance, nation system in Ottoman Empire, fragmented ethnic-based education, antagonistic national loyalties, political polarization and the British policy of 'divide and rule' have been factors that all contributed the creation and continuation of barriers and borders between two Cypriot communities. The historical and political barriers have led to the exaggeration and emphasis of cultural similarities and differences and the emergence of the psychological barriers. In the following section, the paper attempts to investigate the psychoanalytical approach of the border issues between the two communities drawing on Volkan's application of Freudian psychoanalysis and psycho-dynamic concepts (externalization, projection, chosen traumas and glories, dehumanization, victimization) into the ethnic conflicts in general the Cyprus conflict in particular. The article concludes with a discussion of the effects of the psychological barriers on the efforts to resolve the Cyprus conflict.

Key Words: Cyprus, externalization, projection, chosen traumas and glories, dehumanization, victimization.

JEL Codes: D74, F5, F51, F52, N44.

1.GİRİŞ

Bu çalışma Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar¹ arasındaki psikolojik, tarihi ve politik engelleri ve bariyerleri psiko-tarih bağlamında ve bakış açısında inceleyecektir. Uluslararası İlişkiler bilim dalında Realist teoriler etnik gruplar arasındaki sınırların doğuşunu ve sürdürülmesini açıklamasına rağmen barış çalışmaları ve çatışma çözümlemesi alt-disiplini sınırların nasıl yaratıldığı ve devam ettirildiği konusunda yeni bir perspektifi bilim dünyası ile tanıştırmaktadır. Bu makalede etnik gruplar arasındaki engeller ve bariyerler konusu psikanaliz, psikolojik ve sosyo-psikolojik kavramlar, teoriler ve lensler kullanılarak incelenmektedir.

¹ Bu çalışmada Rum yerine Yunanlı sözcüğü tercih edilecektir. Rum sözcüğü sterotip (stereotype) bir kavram olarak nitelendirilebilir. Rum sözcüğü Osmanlılar dönemindeki Yunanları tanımlıyordu. Çağdaş Rumları Yunanlar diye tanımlamak daha yerinde olabilir.

Bu makale temel olarak sınırlarının nedenleri ve kaynaklarını psiko-analiz teorilerinin tarihi ve politik olaylara uygulanması ile analiz edecektir. Çalışmanın temel kavramları olan ufak farklılıklar narsisizmi (özsever), uygun hedeflere dışsallaştırma (suitable target of externalization), yansıtma (projection), seçilmiş travmalar ve zaferler (chosen traumas and glories), insansızlaştırma (dehumanization), kurbanlaştırma (victimization) egoizmi, düşman ve müttefik ihtiyacı ve etnik kimlik oluşumu psiko-analiz tekniğini uluslararası ilişkilerine kazandıran kendisi de Kıbrıslı Türk olan bilim adamı Vamık Volkan'ın psiko-dinamik yaklaşımının ürünleridir (Öğretir ve Özçelik, 2008).

Bu çalışmada sosyal grup ve devletler arasındaki sınır ve bariyerleri açıklamak için psiko-analiz kavram ve teorilere odaklanılmıştır. Ufak farklılıklar, dışsallaştırma, yansıtma, seçilmiş travma ve zaferler, insansızlaştırma, kurban psikolojisi, ve etnik kimlik gibi kavramlar Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar arasındaki tarihi, psikolojik ve politik bariyerleri açıklamak için kullanılmıştır. Kıbrıs sorunda tarihi ve psikolojik bariyerlerin neden ve sonuçlarını çalışmak Annan Planı gibi politik çözümlere ve uzun süreli barışa ulaşmak için gereklidir. Makalede ilk olarak kısaca Kıbrıs çatışmasının tarihsel arka planını tanımlayacaktır. Daha sonra Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar arasındaki sınırlar ve engellerin politik ve tarihsel kaynakları incelenecektir. Kilisenin baskınlığı, Osmanlı Millet Sistemi, parçalanmış etnik temelli eğitim, düşmanca ulusal sadakat, politik kutuplaşma ve İngilizler'in 'böl ve yönet' politikaları, Kıbrıs'taki iki toplum arasında yaratılan sınırlar ve engellerin kaynakları ve devam ettirilmesi önündeki faktörler olarak açıklanmıştır. İki toplum arasındaki bu engeller ve sınırlar kültürel farklılıklar ve benzerliklere vurgu yapılmasının abartılmasına ve psikolojik engellerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, Volkan'ın Freudyan bakış açısından yola çıkarak genel olarak etnik çatışmalar özel olarak Kıbrıs çatışması temel alınarak psiko-analitik ve psiko-dinamik kavramları (dışsallaştırma, yansıtma, seçilmiş travmalar ve zaferler, insansızlaştırma, kurban psikolojisi) kullanılarak genel olarak etnik çatışmalar özel olarak Kıbrıs çatışması temelinde sınırların çizilmesi sürecini açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak, Kıbrıs çatışmasının çözüm çabalarında psikolojik engellerin etkisi tartışılacaktır.

2. KIBRIS ÇATIŞMASININ TARİHİ

Avrupa ve Asya arasındaki ana yollar üzerinde bulunan stratejik konumu yüzünden Kıbrıs yüzyıllar boyunca politik çatışmaların ve kültürel etkileşimin odak noktası olmuştur. Kıbrıs Ege ve eski Yunanistan'dan gelen kolonistler tarafından M.Ö. 13 y.y.da koloni haline getirilmiştir. Birçok istila ve yabancı tarafından yönetilmesi yüzünden birçok dil ve kültür adada baskın olmuştur. Ortaçağ döneminde Kıbrıs Batı Avrupa'dan gelen güçler tarafından yönetilmiştir. 1571 yılında Osmanlılar adayı fetih etmişlerdir. Osmanlı yönetimi altında Yunan ve Türk nüfusu barış içinde bir arada yaşamışlardır. Hatta iki toplum Osmanlı yönetimini vergilerin aşırı fazla olması ile suçlayarak birlikte protesto etmişler ve vergilere karşı işbirliği yapmışlardır (Bahçeli, 1990: 23; Dodd, 1993: 2).

1878 yılında Britanya İmparatorluğu Kıbrıs'ı Rusların Osmanlı İmparatorluğu'na karşı emelleri engellemek amacı ile bir üs olarak kullanmak amacı ile Osmanlılardan kiraladı ve adanın kontrolünü eline aldı. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesi ile Britanya 1914 yılında adaya tamamen el koydu. Kıbrıs 1925'te "Crown Colony" ilan edildi. Kıbrıslı Yunanlar uzun ve yoğun geçen Megali İdea (Büyük Fikir-Ülkü)'nin bir parçası olan Enosis (Yunanistan ile Birleşme)'i gerçekleştirmek amacıyla adadaki Britanya egemenliğine karşı mücadeleye başladılar (Dodd, 1998: 8). Adadaki İngiliz hâkimiyetinin ilk yıllarında (1878-1925) adadaki iki etnik toplum sosyal tolerans ve fiziksel olarak karışmalarını da içeren fakat kültürel entegrasyonun olmadığı göreceli bir fonksiyonel harmoni ve uyum içinde yaşadılar (Fisher, 1992: 8). Kıbrıslı Yunanlar'ın Enosis (Birleşme) için çabalamaları, Kıbrıslı Türklerin bu harekete Taksim ile karşı çıkmaları ve Britanya Hükümeti'nin Kıbrıslı Yunanların Enosis taleplerine negatif yanıt vermeleri şeklinde 1925-1960 arası Kıbrıs çatışması özetlenebilir (Sonyel, 1997: 4).

1950 yılında daha sonraki yıllarda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk başkanı olacak Mihail Hristodolu Muskos veya III.Makaryos Kıbrıs Yunan Ortodoks Kilisesi liderliğine seçildi. Kıbrıs Yunan Ortodoks Kilisesi'nin himayesi altında adanın tümünde yapılan halk oylaması (plesibit) sonucunda Enosis'e %96 destek çıktı (Bahceli, 1990: 33; Dodd, 1998: 11). EOKA (Ethnici Organosis Kypriou Agoniston-Kıbrıs Savaşçıları Ulusal Örgütü)'nin kurulmasından sonra Kıbrıs Yunanların kendi kendini yönetme (self-determinasyon) kampanyası 1955 yılında başladı (Dodd, 1999: 5). Britanya İmparatorluğu Ortadoğu'daki stratejik çıkarları yüzünden bu self-determinasyon ve Enosis taleplerine karşı koydular. İngilizler bir yandan adadaki Türk azınlığın çıkarlarını korumak öbür yandan Yunanlı çoğunluğun çıkarlarını tatmin etmek ve ada üzerinde İngiliz egemenliğine ait askeri üsler bulundurmak ile İngilizlerin çıkarlarının en iyi şekilde korunacağına karar vermişlerdi (Hampson, 1996: 40). 1955'ten önce Türkiye ve Kıbrıslı Türkler Kıbrıs politikası ile aktif ve direkt olarak ilgilenmemişlerdir. Fakat kısa dönemde ortaya çıkan Enosis tehlikesi Kıbrıs'taki çıkarlarını tekrar gözden geçirmeye zorladı. Türkiye özellikle gelecekte Kıbrıs Yunanların çoğunluğu altında yaşayacak olan Kıbrıslı Türk azınlığının durumu ve geleceği hakkında endişeleri olduğunu dile getirdi. Bundan da öte, Türkiye burnunun dibinde Yunan topraklarının genişletilmesi konusunda stratejik endişeleri olduğunu açıkça ifade etmekteydi. Sonuç olarak, Kıbrıslı Türkler kendilerini İngilizler ile müttefik olarak gördüler, taksim (bölünme) fikrini Enosis'e karşı benimsediler ve kendi hayati çıkarlarını savunmak için TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı-Turkish Resistance Organization) kurdular (Fisher, 1992: 3).

Kıbrıslı Yunanları tarafından yoğun ve şiddet dolu toplumlararası çatışmalar ve anti-İngiliz mücadelelerin sonucunda Britanya, Türkiye ve Yunanistan arasında soruna bir çözüm bulmak için görüşmeler yapıldı ve 1959 ve 1960 yıllarında Londra ve Zürih Anlaşmaları'nın imzalanması ile sonuçlandı. Bu iki anlaşma Enosis ve Taksim seçeneklerini yasakladı ve iki-toplumlu/federal bir çözümü adaya getirdi. Anlaşmalar ile üç garantör ülke olan Britanya, Türkiye ve Yunanistan'a adadaki düzeni sağlamak için tek taraflı ya da hep birlikte adaya müdahale etme hakkı verilmiştir. Kıbrıs

Anayasası bu üç güç tarafından tasarlandı. Kıbrıs Cumhuriyeti Başkanı Kıbrıslı Yunanlardan ve başkan yardımcısı Kıbrıslı Türklerden olacaktı. Bakanlar Kurulu yedi Yunanlı ve üç Türk'ten oluşturulacaktı. Temsilciler Meclisi beş yıllık süre için yüzde 70'i Yunanlı ve yüzde 30'u Türk oranında Yunanlı ve Türk Toplulukları tarafından ayrı ayrı seçilecekti. Kıbrıs Cumhuriyeti 16 Ağustos 1960 yılında kuruldu ve ilk başkanı III. Makaryos ve başkan yardımcısı Fazıl Küçük oldu.

1963'ün sonunda Kanlı Noel olarak adlandırılacak dönemde toplumlararası çatışmalar ve şiddet adadaki istikrar için tehdit oluşturdu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkenti olan Lefkoşe savaş alanı oldu ve iki toplum arasındaki fiziksel tecrit ve ayrılma başladı. 1974 ile 1963 arası dönemde Kıbrıslı Türkler çok kalabalık olan ve derme çatma binalardan oluşan ceplerde (enclave) yaşamaya zorlandılar. Adanın % 5 kadar olan topraklarında yaşamaya mecbur kaldılar ve 25 bin Kıbrıslı Türk göçmen ve mülteci oldu. Bu arada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) adaya bir barış gücü göndermeye karar vermiştir. İki toplum arasında ara bölgeden oluşan "Yeşil Hat" çizilmiştir. Mart 1964'ten beri adadaki çatışmaları önlemek ve adada kanun ve düzeni sürdürmek ve normal bir yaşantıyı yeniden kurmak için Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü (BMKBG) bulunmaktadır.

Adanın tarihi 1974 Temmuz ayında Kıbrıs Cumhurbaşkanı olan III. Makaryos'a karşı yapılan Yunan destekli darbe ile dramatik olarak değişmiştir. Enosis'ten çekinen Türkiye tek taraflı olarak adadaki duruma müdahale etmeye karar verdi ve adanın yüzde 37'sini ele geçirdi. Kıbrıs batıda Lefke'den doğuya Gazimagosa'ya uzanan kuzey kesimin Türklerin güney kesiminin Yunanlar elinde olan Atilla Hattı denilen bir çizgi ile ikiye ayrılmıştır. Adaya Türk müdahalesi her iki taraf içinde büyük kişisel ve sosyal trajediye yol açmıştır. Yaklaşık olarak 180 bin Kıbrıslı Yunanlı göçmen ve mülteci olmuş ve tüm mal ve mülklerini geride bırakarak güneye kaçmıştır. Yunanlar açısından altı bin ölü ve bin altıyüz onbeş kaybolan kişi vardır (Yılmaz, 1998: 66). Türk tarafında ise dörtyüz doksan sekiz şehit ve bin ikiyüz yaralı ile yetmiş mücahit ve yüzyetmiş Kıbrıslı Türk şehit, bin yaralı şeklinde kayıplar verilmiştir.²

1974 yılındaki darbe ve müdahaleden sonra Kıbrıs çatışmasına barışçıl çözüm bulma çabaları toplumlararası seviyede iki toplum lideri arasında görüşmelerin başlaması ile artan bir şekilde günümüze kadar devam etti. 1974 ile 1990 yılları arasında BM Genel Sekreterleri üçüncü taraf (arabulucu) olarak görüşmelere katıldı. Bu süreç boyunca iki toplum liderleri arasında şu arabuluculuk görüşmeleri oldu: Denktaş-Makarios (1975-1977), Denktaş-Kyprianu (1977-1988), Denktaş- Vasiliu (1988-1993) ve Denktaş-Klerides (1993-1998). Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) görüşme sürecinde daha fazla öneme ve ağırlığa sahip oldu.

Adadaki iki taraf çatışmanın çözümü ve politik uzlaşma (reconciliation) hakkında farklı düşünülmektedir. Kıbrıslı Türkler ayrı bir politik statüde tanınma taleplerini dile getirmişler ve 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ile bu amaçlarına bir ölçüde ulaşmışlardır. Öte

² http://www.kibris.gen.tr/turkce/baris_harekati/ikinci_harekat_bilancosu.html

yandan Kıbrıslı Yunanlar Kıbrıs sorunun çözümünü iki-toplumlu bir çözüm bağlamında “üç özgürlüğün” tanınmasını olarak görmektedir: yerleşme özgürlüğü, mülk edinme özgürlüğü ve hareket özgürlüğü. Sorunun çözümü için bir diğer Kıbrıslı Yunanların ön şartı adada bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri’nin geri çekilmesidir. Bu sorunlara ilave olarak, adada yerleşmiş bulunan Türkiye’den gelen göçmenler, 1960 yılındaki Garanti Anlaşması’nın yerine geçecek olan uluslararası garantiler, ekonomik yeniden yapılanma, her iki toplumun birlikte adadaki doğal kaynakları kullanması ve altyapının geliştirilmesi diğer sorunlardır (Hampson, 1996: 40).

1993 yılında Birleşmiş Milletler’in arabuluculuğu ile güven arttırıcı önlemleri (GAÖ) de içeren yeni bir barış anlaşması imzalanması girişimi başlamıştır. GAÖ temel olarak Lefkoşa Uluslararası Havaalanı’nın açılması (1974’ten beri kapalı durumdadır) ve Kıbrıslı Yunanların 1974 yılında kaybettikleri Maraş (Varosha) bölgesine yeniden yerleşmesini içermekte idi. Bu önlemler uygulanmamıştır.

1997’de BM iki tarafı bir tanesi New York ötekisi İsviçre’de yapılacak iki görüşmede bir araya getirmek için toplantıya çağırdı. Kuzey’deki Kıbrıslı Türkler için egemenlik sorunu en önemli konu haline geldi. Son zamanlarda olan gelişmeler sorunun çözümünü daha da zorlaştırmıştır. Türkiye’de İstanbul’da ve Yunanistan’da Atina’da 1999 yılında olan depremlerden sonra ortaya çıkan “deprem diplomasisi” sonucunda BM’nin desteği ile başlayan görüşmeler AB’nin Güney Doğu Avrupa ülkeleri ile üyelik görüşmelerine başlaması ile durmuştur. İkinci olarak, Yunanistan ile Güney arasındaki Ortak Savunmak Doktrini Türkiye için adanın stratejik önemini gündeminde tekrar ön sıralara getirmiştir (Yılmaz, 2010, 80).

Kıbrıs çatışması üç değişik seviyede analiz edilebilir. İlk seviyede Kıbrıs çatışması İngiliz egemenliğe karşı anti-koloni çatışmasıyla başlayan toplumlar arası bir çatışmadır. Bir başka seviyede Yunanistan ve Türkiye arasında güney Akdeniz’deki kaynaklar ve toprak parçası ve bu iki devletin adadaki toplumlarla ilişkisi yüzünden ortaya çıkan bölgesel bir çatışmadır. Türkiye açısından temel olarak sorunun temelinde Kıbrıs’ın stratejik önemi vardır. Adanın Türkiye’ye yakın olması sebebi ile Kıbrıs’ın yabancı güçlerin eline geçmesi Türkiye için bir tehlike oluşturmaktadır. Kıbrıs Türkiye’nin büyük kentlerini ve endüstri bölgelerini tehdit eden büyük bir uçak gemisine benzer. Bunun yanında Türkiye ile Yunanistan arasında tarihten gelen düşmanlık bir başka faktördür. Yunanlar için Kıbrıs tarihi olarak Yunan toprağıdır ve Helen dünyasının bir parçasıdır. Türkler onlar için İstanbul’un kaybedilmesi, Bizans İmparatorluğu’nun yok olması ve I Dünya Savaşı sonunda Yunanların Anadolu’dan kovulması gibi olaylarda olduğu gibi seçilmiş travmaları temsil eder. Üçüncü bir seviyede Kıbrıs sorunu bölgesel ve uluslararası örgütler (Birleşmiş Milletler ve Avrupa Topluluğu) ile süper güçlerin de karıştığı uluslararası bir çatışmadır. Sistem seviyesi analizinde Kıbrıs çatışması Soğuk Savaşın bir parçası idi. Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs ve diğer konulardaki anlaşmazlık olması Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)’nun güney kanadında bir çatışma çıkma olasılığına ve NATO’nun zayıflamasına neden olabilirdi.

3. TARİHİ VE POLİTİK BARIYERLER

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar dilsel, etnik, kültürel ve dinsel çizgilerde ayrılmışlardır. Kıbrıslı Yunanlar Yunanca konuşur ve kendilerini Yunan ulusu ve kültürünün bir parçası ve klasik Yunan ve Bizans İmparatorluğu'nun mirasçıları olarak görürler. Yunan ulusuna ait olan “seçilmiş travmalar ve zaferleri” benimserler. Öte yandan, Kıbrıslı Türkler Türkçe konuşurlar ve kendilerini Türk ulusu ve kültürü ile birlikte tanımlarlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasına bağlıdırlar. Hemen hemen hepsi Müslüman'dır ve çoğunluğu Sünni mezhebine aittir (Yılmaz, 2011).

İki toplum arasındaki tarihi-yapısal bariyerlerden birisi dinsel ve etnik kökene dayanan Osmanlı *millet*³ sistemidir. Bu sisteme göre her dinsel grup ayrı bir varlık olarak görülüyordu. Her dinsel grubun kendi yönetim hakları vardı ve bu yönetim haklarını çeşitli dinsel kuruluşlar aracılığı ile yürütüyorlardı. 1571 yılında Kıbrıs'ın Osmanlıların topraklarına kazandırılmasından sonra Ortodoks Kilisesi'nin otonomisi kabul edilmişti. Başpiskoposun Kıbrıs Yunan toplumunun dinsel ve politik liderliği de tanınmıştı. Bunun sonucu olarak Ortodoks kilise Kıbrıs Yunanları için politik ve etnik birliği sağlayan bir sembol haline gelmiştir. Ortodoks kilisesi onların dinsel, etnik, kültürel ve politik kimlikleri korunmalarında önemli bir rol oynamıştır. Öte yandan, millet sistemi etnik grupların kutuplaşmasına katkıda bulunmuştur. İngilizler Kıbrıs'ın kontrolünü ele aldıklarında millet sistemi tamamen ortadan kaldırılmıştır. İngilizlerin adaya gelmesi ile modern bürokratik yönetim kurulmuştur. Adadaki iki toplumda ortak bir Kıbrıslı kimliği yaratmalarına yardım edecek bazı modern kavram ve süreçler ile tanışmışlardı. Bu yeniliklere rağmen iki toplumda dinsel, eğitim, kültürel, kişisel statü ve toplumsal kurumlar konularında kontrollerini devam ettirmiştir (Yılmaz, 2011).

Diğer bir tarihi/yapısal faktör ise iki toplumun adanın geçmişi ve geleceği hakkında birbirine tamamen zıt görüşlere sahip olması idi. Yunanlar, adanın geçmiş tarihini algılamaları “seçilmiş travmalar ve zaferler” kavramlarına dayanıyordu. İngiliz yönetimi boyunca Enosis (Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi) Kıbrıslı Yunanlar için en devamlı ve değişmez amaç idi. Enosis'i Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulması amacına dayanan Pan helenik bir hareket olan Megali İdea (Büyük Fikir)'nin bir parçası olarak yorumlanabilir. Yunanların Bizans İmparatorluğu'nu kaybetmelerine yas tutma imkânı bulamamaları ve bu geçmiş travmayı nesillerden nesillere aktarmaları ve 19 y.y. da görülen irrendentist (yayılmacı) ulusçu akımların da etkisi ile Kıbrıs'ta Enosis beslenecek bir ortam bulmuştur. Megali İdea fikri Yunanistan ile Türkiye 1920–23 arasından büyük bir savaşa ve Yunanistan'ın Anadolu'da yenilmesine yol açmıştır. Bu yenilginin sonucunda 1 milyon Yunanlı ve 650,000 Türk nüfus mübadelesi sonucu yer değiştirmiştir. Bu büyük göç hareketi düşman imajı ve kurbanlaştırma egoizmi (the victimization egoism) algılamasını daha da kuvvetlendirmiştir. Türk tarafından ise taksim (Kıbrıs'ın Yunan ve Türk bölgeleri olarak ayrılması) fikri İngilizler tarafından

³ Millet sistemi bir çeşit komünel kendi kendini yönetme şeklidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda bireyin kimliği onun dinine dayanıyordu. Gayri Müslüman topluluklarda bu kimlik kendi dinlerine göre ayrılmış kurumlar aracılığı ile sürdürülüyordu. Bu gayri Müslümanlar Osmanlı hükümetine bağlı olmalarına rağmen belli alanlarda kendi kendilerini yönetmelerine izin verilmişti (Volkan, 1979).

ortaya atılmış ve Türkiye Enosis’e karşı denge unsuru olarak Kıbrıs politikasının bir parçası olmuştur. Her iki hareket (Enosis ve taksim) Yunanistan ve Türkiye tarafından desteklenmiştir. Birbirine tamamen zıt amaçları içeren bu iki hareket iki etnik grup arasındaki politik kutuplaşmaya yol açmıştır (Volkan ve Itzkowitz, 1994) .

İngilizlerin koloni politikası “böl ve yönet” politikasına dayanmıştır ve Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan etnik, idari ve politik ayrımlar tarafından sürdürülmüş ve kuvvetlenerek devam etmiştir. Ne yazık ki İngiliz yönetimi birleştirici Kıbrıs kimliği ve politik kültür yaratmak için hiçbir çaba sarf etmemiştir. İki toplum idari nedenlere dayanarak iki ayrı varlık olarak muamele gördü ve toplumlararası düşmanlık harekete geçirilmiş oldu. İki etnik grup arasında bu psikolojik ve idari ayrımcılığın sürdürülmesi Kıbrıs üzerinde İngiliz kontrolünün güvence altına alınmasında etkili bir araç olmuştur (Volkan, 1979).

Kıbrıs çatışmasındaki politik bariyerler gerçekte Londra ve Zürih anlaşmaları ile Kıbrıs Anayasası’na dayanmaktadır. Bu anlaşmalar Kıbrıs halkı adına Türkiye, Yunanistan ve Büyük Britanya tarafından imzalanmıştır. Ayrıca Kıbrıs Anayasası bu anlaşmalarının bir parçası idi, hiçbir zaman referanduma sunulmamıştı ve yabancı güçler tarafından zorla kabul ettirilmişti. Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren adanın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü askeri güçlerin üslere yerleştirilmesi ve adanın iç işlerine karışma hakkı ile sınırlandırılmıştı (Yılmaz, 2011). Etnik iki başlılık kamu hayatının tüm sektör ve bölümlerinde kurumsallaşmıştı. Politik yapı ve çerçeve etnik grupların ayrılmasını kolaylaştıracak şekilde kurulmuştu. Anayasa’da Enosis ve adanın bölünmesi yasaklanmasına rağmen bunlara alternatif sistem politik sınırları aşır birleştirici (integrative) politikalar geliştirmekten yoksundu. Bu ‘felç olmuş’ devlet geçmişten gelen etnik ve politik ayrımcılığın kurumsallaşması ile devam ettirilmiş ve güçlendirilmiş idi. Ortak bir kimlik ve bürokratik sınıf oluşturulmasına yardımcı olacak olan kamu kurumları aksine etnik çıkarları destekleyen bir yapı yaratıyordu. Sonuç olarak, yönetim sistemi bir toplum ve devlet için çok önemli olan birçok yasama, yürütme ve yargı organları ve fonksiyonların felç olması ile sonuçlanmıştır. Örneğin, kamu hizmetleri, polis kuvvetleri ve ordudaki iki etnik grup arasındaki oransız dağılım, hükümet işleyişindeki veto hakkı ve parlamentodaki oy verme şekli etnik çekişmeleri arttırıyordu (Yılmaz, 2005).

Fiziksel olarak, iki etnik grup ayrı köylerde ve şehir içinde etnik olarak ayrılmış bölgelerde yaşıyorlardı. Kıbrıs’ın politik coğrafyasını inceleyen çalışmasında Richard Patrick 1881 ve 1931 yılları arasında Türklerin ve Yunanların karışık olarak yaşadıkları köylerin sayısında çok büyük oranlarda azalmalar olduğunu gösteren istatistik kanıtlar sağlamakta idi (Patrick, 1976, pp. 8–12). 1931’den sonra karışık köylerin sayısındaki azalma daha belirgin bir hal aldı. Bu durum iki toplumda insanların yaşayacakları alanları seçerken etnik yakınlık ve akrabalığın en önemli tercih sebebi olduğunu göstermektedir. 1960 nüfus sayımına göre, adadaki toplam 634 (395’i tamamen Yunanlı ve 121’i

tamamen Türk) köyden 114'ü karışık köydür (Yılmaz, 1998, p. 52)⁴. 1963'teki toplumlararası çatışmalardan sonra iki toplum arasında İngiliz askeri güçleri tarafından devriye gezilen 'yeşil hat' olarak bilinen bir hat çizildi ve ateşkes kabul edildi. BMKBG'nin adaya yerleştirilmesi ile bu ateşkes hattı iki toplum arasında devamlı bir sınır oldu. Adaya 1974'te yapılan müdahalenin ardından şu zamana kadar devam eden iki toplumu fiziksel olarak birbirinden ayıran yeni bir sınır oluştu. Yeşil Hattın bir diğer ismi Attila hattı idi. Yunanlar için Atilla Roma'yı istila eden ve Helenik medeniyetin bir devamı olan Roma medeniyetini yok eden bir barbar idi. Öte yandan, Türkler için Atilla Türk-Moğol devrini ve zaferlerle dolu bir zamanı temsil eden bir tarihi kişi idi. Dışarıdan biri için Atilla isminin bu iki anlamı bir ölçüde aynıdır. Fakat bu iki anlam arasında hala 'ufak farklılıklar' (minor differences) vardır.

Osmanlı millet sisteminde miras kalan eğitimin ayrılması ve İngiliz koloni sistemi döneminde bunun güçlendirilmesi ve devam etmesi etnik bölünmeyi sürdürmüştür. İngiliz yönetimi süresince iki toplumun ayrı okul ve eğitim sistemleri vardı ve bu sistem her iki toplumun dinsel kurumları tarafından kontrol ediliyordu. Bu dönemde, Ortodoks papazlar ve Müslüman din görevlileri aynı zamanda okullarda öğretmenlik yapıyorlardı. Bundan da öte, her iki grupta eğitim konusunda kendi anavatanları ile çok yakın ve bağımlılığa dayanan bir ilişki içinde idiler. Kıbrıs'ta ilköğretim ve liselerde kullanılan ders kitapları ve müfredat programı çoğunlukla her iki toplumun anavatanlarından gelmekte idi. Bunun sonucu olarak, iki toplum da dinsel, ulusal ve etnik değerleri ve mirasına odaklandılar ve uzun geçmişi olan Türk-Yunan düşmanlığı kitaplar ve müfredat programları ile adaya ithal edilmiş oldu. Adada kolej ve üniversitelerin yok denecek kadar az olması sonucu iki topluma mensup gençler eğitim görmek için Türkiye, Yunanistan, Büyük Britanya ve öteki ülkelere gitmişlerdir. Bu durum adada iki toplumun birlikte yaşadığı dönemde eğitim ve entelektüel alanda toplumlararası etkileşimin az olmasına ve iki toplumun tek-tarafli etnik tarzda düşünmesini güçlendirmiştir. Her iki tarafta da ilk üniversiteler 1980'lerin sonu 1990'ların başına rastlamaktadır. Kıbrıs Üniversitesi Kıbrıslı Yunanların eğitimi için kurulmuştur. Doğu Akdeniz Üniversitesi de temel olarak Kıbrıslı Türklerle üniversite eğitimi vermektedir. Eğitim alanındaki bu bariyerlerin sonucu olarak iki toplumda birbirlerine karşı olan algılama, tutum, önyargılar ve basmakalıp yargılar (stereotype) ve çatışma davranışlarını devam ettirmişlerdir (Öğretir ve Özçelik, 2017).

İki toplumun kendi gazete, basın ve öteki yayın organları vardır ve bu durum iki taraf arasında medya savaşı yaratmaktadır. Yerel basın organları ile birlikte Yunanistan ve Türkiye'den ithal edilen yayınlar Türk-Yunan düşmanlığına vurgu yapmaktadırlar. Bu durum iki tarafta var olan karşılıklı korku ve güvensizliği arttırmakta ve stereotipsel (stereotypical) algılamaları güçlendirmektedir (Öğretir-Özçelik, 2017a).

Yukarıdaki faktörler-kilisenin hâkimiyeti, millet sistemi, parçalanmış etnik eğitim sistemi, ulusal kimliğe bağlılık, politik kutuplaşma ve İngilizlerin 'böl ve yönet' politikası- Kıbrıs'taki iki toplumun

⁴ Pile/Pyla/Pergamus köyü günümüzde hala karışık köy olma özelliğini korumaktadır. İki toplum arasındaki barış aktivitelerinin merkezi olan bu köyde iki toplumun katıldığı dans ve müzik gösterileri yapılmaktadır.

etnik kimliklerini korumalarına ve toplumlararası politik klikleşmeye katkıda bulunmuştur. Toplumlararası birlikte yaşama ve ortak bir Kıbrıs kimliği 400 yüzyıllık coğrafi yakınlık ve kısmi fiziksel karışmaya rağmen başarılı olamamıştır. Dinsel, idari, eğitimsel, sosyal, psikolojik ve kültürel farklara karşı bir güç olacak ‘Kıbrıs kimliği’ ortaya çıkmamıştır (Öğretir ve Özçelik, 2018).

4. PSİKOLOJİK BARIYERLER

Psikolojik ve sosyal açıdan iki etnik grup büyük ölçüde birbirinden ayrılmış durumdadır. İlk psikolojik bariyer adada ortak bir Kıbrıs kimliğinin olmaması ve Türk ve Yunan kimliklerine yapılan vurgudur. Her iki toplumda adada 400 yıldan fazla birlikte yaşamalarına rağmen Türklük ve Yunanlılık olgularını devam etmişlerdir. 1960’da Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu zaman iki toplum dışında Kıbrıslı diye ulus yoktu. Bağımsızlıktan sonra her iki toplum Yunanistan ve Türkiye’ye ait olan ve genellikle birbirlerine karşı düzenlenen ulusal gün ve tatilleri kutlamaya devam ettiler. Bundan da öte, Kıbrıs bayrağı sadece belli yerlerde örneğin Makarios’un başkanlık sarayında görülebiliyordu. Bu yerler dışındaki yer ve törenlerde genellikle Türk ve Yunan bayrakları ve milli marşları kullanılmakta idi. Şu güne kadar Kıbrıs’ın resmi bir milli marşı yoktu. Kıbrıslı Türkler kırmızı beyaz Türk bayrağını ve Kıbrıslı Yunanlar mavi beyaz Yunan bayrağını astıklarında iki toplum birbirinden ayrı olma ve Türkiye ve Yunanistan’a ait olma hissini kuvvetlendiriyorlar ve pekiştiriyorlardır. Sonuç olarak, yeni Kıbrıs devletinin kitlesel meşruluğu ve ortak bir politik kültür gelişmesi yönünde hiçbir belirti olmamıştır.

Kıbrıslıların resmi Kıbrıs bayrağına karşı olan tutumları tanımlayan kendisi de Kıbrıslı bir Türk olan psikiyatr profesörü Vamık Volkan şunları yazmaktadır:

Kendisi sanatçı olan kayınbiraderim yeni kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bayrağının tasarımını yapması istendiğinde hem Türk hem Yunan bayrağında olan beyaz rengi kullanabileceği söylenmişti. Fakat Türk bayrağında olan kırmızı ve Yunan bayrağında olan mavi renkleri kullanmaktan kaçınması gerektiği belirtilmişti. Bundan dolayı, her iki ülke bayrağında olmayan sarı ve biraz da yeşil rengi kullanmıştı. Bu sarı, yeşil ve beyaz renkten oluşan bayrak hala Kıbrıs’ın resmi bayrağıdır. Resmi sarı-yeşil-beyaz Kıbrıs bayrağı sadece belirli yerlerde örneğin Makarios’un başkanlık sarayında bir süs gibi durmakta idi. Hayalsel Kıbrıs ulusu için tasarlanan Kıbrıs bayrağının hikayesi ve bu bayrağa karşı ada nüfusunun tepkisi Realpolitik’in ne Kıbrıslı Türklerin ne Kıbrıslı Yunanların ruhlarında (psyche) hiçbir etkisi olmamıştır (Volkan, 1989, p.308).

Psikolojik bariyerlerin ikinci bir boyutu psiko-analitik yaklaşım ile açıklanabilir. Bu yaklaşım seçilmiş travmalar ve zaferler, kurbanlaşma egoizmi, ufak farklılıkların narsisizmi, dışsallaştırmayı uygun hedefleme, düşman imajı ve etnik grup oluşumu kavramlarına odaklanmaktadır.

Psiko-dinamik yaklaşım bireylerin kendilerini algıladıkları psikolojik tehlikelerden korumak amacı ile kullandıkları psiko-analitik savunma mekanizmalarına - dışsallaştırma, yansıtma ve özdeşleşme (identification) – dayanmaktadır (Volkan, 1988, 1990). Dışsallaştırma ve yansıtma hoşagitmeyen kendi imajını, his durumunu, düşünceleri ve itkileri (impulse) kendi imajımızla

bütünleştiremediğimiz için bunları dış dünyaya mal ederek yok etmenin yollarıdır. Bir başka deyişle, bilinç dışı ve kabul edilmez olan itkilerin, düşüncelerin, karakter özelliklerinin dış bir gruba (outgroup) transferi ve yansıtılması yolu ile kabul edilebilir ve uyum sağlayan bir kendi kimliğinin devamını içermektedir (Volkan, 1985, 1988; Ross, 1995; Fisher, 1997). Özdeşleşme (identification) bir bireyin başkasına ait kendi kimliğini kendisi ile asimile etmesi sonucu oluşan bilinçdışı bir süreçtir. Çatışma durumlarında bu süreçler bireyin üyesi olduğu etnik grup kendini diğer grup ya da gruplardan ayırması yoluyla kendini göstermektedir.

Volkan'a göre, iki etnik grup arasındaki sınır grup üyeleri arasında meydana gelen bir ritüeli açığa vurmaktadır. Bir ritüel bir etnik grubun kendi grup içine dışsallaştırma ve yansıtma yapmasını önlemek için iki etnik grup arasında psikolojik bir sınır kurmaktır. Psikolojik sınır olmaz ise her bir etnik grup öteki etnik grubun bir karbon kopyası olabilir. Bu durumda grup kimliğinin uyumsallaşmasını sağlamaya yönelik olan dışsallaştırma ve yansıtma olguları dengesiz olacaktır. Bazen bu görünmeyen psikolojik sınırlar fiziksel sınırlar ile su yüzüne çıkabilir. Eğer iki etnik grup çatışma halinde değil iseler fiziksel sınırlar esnek olabilir ve büyük sosyal gruplar bunlara yapacakları yatırımları azaltırlar. Örneğin, ABD ile Kanada arasında bulunan sınırdan geçmek bir formaliteden başka bir şey değildir çünkü bu iki grup arasında meydana gelen bu nüfus ve mal değişiminin hiçbir tehlike oluşturmaz. 11 Eylül saldırısına rağmen Meksika sınırına göre Kanada sınırı daha esnektir. Çatışma durumlarında fiziksel sınırlar iki işlev görür: Bu sınırlar pratik fiziksel korunma sağlar. İkincisi, sınırlar büyük sosyal grupları psikolojik olarak bulaşıcı sosyal, kültürel, politik ve ekonomik etkenlerden koruyarak sembolik ince bir deriyi temsil ederler (1997: 105).

Sonuç olarak, fiziksel sınırlar dışında etkili ve etkin psikolojik sınırların olması önemlidir. Fiziksel sınırlar yeterli psikolojik sınırları temsil eder iseler başarılıdır. Belirgin fiziksel sınır ayrımı etkin bir psikolojik sınır oluşturulmasına katkı sağlamadığı zaman sosyal gruplar arasında endişe ve psikolojik gerileme (regression) ve sınır aşma (fiziksel ve psikolojik) girişimlerine karşı, sınırların savunulmasına yol açabilir (Öğretir-Özçelik, 2017b). Kıbrıs'taki Yeşil Hat, Kuzey ve Güney Kore arasındaki askerden arındırılmış bölgeler ya da Hindistan ve Pakistan sınırı gibi abartılmış fiziksel sınır bölgelerini ziyaret edilirse bu prensibi kolayca gözlemleyebilir. Bu tür sınırlarda ayrıntılı ritüeller çok yaygındır. Bunlara örnek olarak sınır nöbetçilerinin tören merasimi ile değiştirilmesi, devamlı sınırların gözlemlenmesi ve korunması ve kompleks protokol ve tatbikatlar sayılabilir (Volkan, 1999: 232). Eğer sosyal grup üyeleri psikolojik sınırlarının tehdit edildiğini hissederse endişe ve kaygı içinde yaşamak yerine dış grup (out-group) üyelerini öldürmeyi düşünebilir. Bu hava içinde seçilmiş travmalar ve zaferler, yas tutamama ve yas tutmada zorlanma ve intikam almaya hakkı olduğu hisleri tekrar harekete geçirilebilir.

Bazı zihinsel sınırlar, tehlikeli unsurları sınır dışında tutan görünmez duvar gibi fantezi haline gelmiş, mitsel inançlarla paylaşılan ve sosyal grubu koruyan fiziksel yapılar şekli alabilir. Örneğin, 1963 ve 1968 yılları arasında Kıbrıslı Yunanlar tarafından çevrilmiş Lefkoşe ceplerinde (enclave)

yaşayan Kıbrıslı Türkler o bölgede bulunan tek dağın içinde mucize bir silahın olduğuna inanıyordu (Volkan, 1979: 98).

Volkan (1985, 1988) iç grup (in-group) ve dış grup (out-group) arasında grupların arkadaşları (müttefikler) ve düşmanlarını belirleyen bir insan ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. İnsanların doğuştan sahip oldukları hem düşman hem müttefike ihtiyaç duyduklarını iddia etmektedir (Özçelik, 2015a). Aynı şekilde iki grup arasında sürdürülmesi gereken bir sınır ve düşman imajı ile lekelenmeyen ve bulaşmayan bir kimliğini koruma ihtiyacı vardır. Bu psikolojik mekanizm birey olarak ayrı bir grup kimliği sürdürmemize yardım eder. Bu mekanizmayı problem çözme çalıştaylarında (PÇÇ) görebiliriz. Bu çalıştayda çatışmanın taraftarı olan iki etnik grup üçüncü tarafın gözetimi ve kılavuzluğunda bir araya gelir. Amaç fiziksel olarak çatışma ortamı dışında bir araya gelerek hiçbir sınırlama olmadan çatışmanın nedenlerini, sonuçlarını ve çözümlemelerini tartışmaktır. Çalıştayda meydana gelen psikolojik bir olguya Volkan “akordeon olgusu (fenomeni)” adını vermektedir. PÇÇ sürecince ilk önce iç grup üyeleri çalıştayın bir dönemi boyunca dış grup üyeleri ile yakınlık hissederler ve kendilerini fiziksel ve duygusal olarak dış grup üyeleri ile müttefik yaparlar. Bu yanılsama dolu kardeşlik duygusu reaksiyon oluşturma (bilinç dışı olarak bir bireyin kendi gerçek amaç ve isteğinin tamamen zıttı hareket etmesi) mekanizması yüzünden savunma mekanizması olarak dış grup üyeleri ile tekrar bir ara açar. Bu birliktelik psikolojik ve fiziksel olarak tahammül edilemeyecek bir hal alır. Bu akordeon gibi açılma ve büzülme hareketi PÇÇ boyunca ve sonrası devam eder. Akordeon PÇÇ sonuna doğru daha az derecede çalmaya devam eder. Bu akordeon ritüeli düşmanlar arasında sınır ihtiyacı olmasını ve bu ihtiyacın sürdürülmesini göstermektedir (Volkan, 1997: 102; Fisher, 1997: 111).

Etnik çatışmaların açıklanmasında akademisyenlerin kullandığı bir diğer analitik kavram ufak farklılıklar narsisizmidir. Freud tarafından ortaya koyulmuştur (Özçelik, 2015b). Oedipal öncesi dönemde iki büyük sosyal grup arasında düşman-müttefik ilişkilerini yöneten iki temel prensip vardır. İlk prensip öteki etnik grup ile bizim etnik grup yani öteki düşman ile biz arasındaki benzerlikle ilgilenmektedir. Psikanaliz anlayışa göre öteki etnik grup bizim psişik malzemesinin içinde bir depodur (reservoir). Bu deponun içinde bilinç dışı olarak belli bir benzeşme algılaması bulunmaktadır. Bu tür benzeşme inkâr edilmelidir ve asla bilinç seviyesine girmesine izin verilmemelidir. Böyle olması bize ait olan dışsallaştırma, yansıtma ve yer değiştirme (displacement) dengeli olmasını ve birey olarak bizim ve ait olduğumuz etnik grubun kimliğinin uyumlu olmasını sağlar. İkinci prensip birbirine rakip olan iki grup arasında psikolojik açıklık olması ihtiyacı ile ilgilenir. İki etnik grup yan yana yaşadığı zaman birbirileri ile olan benzeşmeleri kabul etmek istemezler. Bu yüzden aralarındaki ufak farklılıklar yaratırlar ve odaklanırlar. Barış zamanında bu ufak farklılıklar giyim kuşam, danslar, konuşma şekli vb. olarak karşımıza çıkar. Çatışma ve savaş sırasında bu ufak farklılıklara çok büyük duygusal önem verilir. Bazı insanlar bu ufak farklılıkları bırakmak yerine hayatlarını bunları devamı için feda edebilirler (Volkan, 1990).

Volkan ufak farklılıkların önemi konusunda Kıbrıs'ta iki örnek vermektedir. 1974 yılına kadar Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar Kıbrıs'a gelen bir ziyaretçinin fark edemeyeceği ve önemli olmayan detaylar ile ayırmakta idiler. Örneğin, Yunanlar genellikle mavi ve kırmızı renklerde ve uygun hedeflere dışsallaştırmanın parçası olan Yunan ulusal renkleri olan sigara markalarını tercih ederlerdi. Öte yandan Türkler beyaz ve kırmızı renkten oluşan ve Türk renkleri içeren sigara içmekte idiler. İkinci örnek olarak köylerde Yunanlar siyah pantolon ve gömlek giyerken Türkler kırmızı rengi tercih ediyorlardı (Volkan, 1990: 108; 1997: 111).

Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Yunanlar arasındaki psikolojik bariyerler Türk ve Yunan bağımsızlık savaşlarında oluşmasına rağmen Kıbrıs'ın fiziksel ve psikolojik olarak ayrılması ile son bulmamıştır. Türk-Yunan çatışması geçmiş tarihi travmalar ve zaferlerle ilişkili olan paylaşılan algılar, düşünceler, fanteziler ve duygular (bilinç ve bilinçdışı) ile bulaştırılmış ve psikolojik hale getirilmiştir. Çağdaş Yunanistan Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılması ile Yunan bağımsızlık savaşı (1821-1829) ile kurulmuştur. Çağdaş Türkiye ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra 1920 yılları başında ve Yunanların Anadolu'da yenilmesi sonucunda doğmuştur. Türk ve Yunan kimliklerinin kurulması süreci hala günümüzdeki Türk ve Yunan ulusçuluğunu ve çatışmadaki psikolojik faktörleri etkilemektedir (Yılmaz, 2005, 38).

İki etnik grup arasında psikolojik sınırların oluşmasında etkili olan bir başka psiko-dinamik süreç seçilmiş travma ve zaferler kavramıdır (Özçelik, 2020a). Bu kavram bir grubun diğer bir grup tarafından kurbanlaştırılması ve küçük düşürülmesi duygularını harekete geçiren tarihten bir olayı tanımlamaktadır (Volkan ve Itzkowitz, 1994: 7). Bir grup olarak Yunanlar İstanbul'un düşmesini temel seçilmiş travma olarak psikolojik olarak belirlemiştir. 1453'ten beri yaşanan her acı ve ıstırap o olayın zihinsel betimlemesi olarak yoğunlaşmıştır. Bu seçilmiş travma Yunanistan'ın uluslar arası ilişkilerini ve özellikle Türkiye olan ilişkilerini etkilemektedir (Özçelik, 2020b). Çünkü her iki ulusta tarihsel olarak kendi ulusal kimliklerini ötekine karşı olarak şekillendirmiştir. Büyük tarihi olaylar bu iç grup-dış grup ayırımına katkıda bulunmuştur. Bağımsızlık savaşları dışında 1930 yılında nüfus mübadelesi ve 1955'te İstanbul'daki Yunanlı azınlığa karşı yapılan "6-7 Eylül Olayları" ve Batı Trakya'da bulunan Türk azınlığının durumu Ege Denizi'nin iki tarafında düşman imajı yaratmıştır.

Volkan ve Itzkowitz bu fenomeni araştırmışlar ve şu saptamaları yapmışlardır. Yunan medyasında en çok yayınlanan dış haberler Türkiye ile ilgilidir. Türk medyasında ise Yunanistan 16 sırada en çok işlenen haber konusudur (1994: 167). Gerçekten Yunanların Türkiye konusuyla ilgilenmeleri Türklerin Yunanistan konusunda ilgilenmelerinden üç katı daha fazladır. Aynı şekilde Yunan gazeteleri Türk gazetelerine göre Türkiye konulu haberlere altı katı daha fazla yer vermektedir (y.a.g.e.). Bunu yaparken de hem Türk hem Yunanların psişiklerinde etkisi olan Türk ve Yunan ilişkilerinde temel tarihi olayları konu almaktadır.

4. SONUÇ

Bir grubun diğer grupla olan farklılıklarını koruma ihtiyacı ve kendi kimliğini “öteki”ne göre tanımlama ve yaratma ihtiyacı sebebi ile sınırlar gereklidir. Fakat bu sınırları kaldırmak yerine sınırlar daha fazla esnek, ulaşılabilir ve görüşülebilir yapılabilir. Eski Mısır başkanı Enver Sedat İsrail ve Mısırlılar arasındaki psikolojik sınırları kaldırılması gereken bir sorun olarak görmüş idi. Psikolojik bariyerler barış yolunda bir engel olmasına rağmen bunların tamamen kaldırılması karmaşıklık ve komplikasyona yol açabilir. Bunun nedeni iki grup arasında paylaşılan bir kimlik olmadığı sürece psikolojik sınırların kaldırılması sonucu her etnik grup kendi kimliğine vurgu yapacağı için saldırganlığa ve şiddete yol açabilir (Özçelik, 2006; 2014).

Çağdaş zamanda yeni bir Kıbrıslı kimliği oluşturulmaya çalışılmış ise de Kıbrıs çatışmasında geçmiş seçilmiş travmalar güçlü bir şekilde yaşamaya devam ettiği çok açıktır. Kıbrıslı Yunanlar 1974’te adanın “işgal edilmesi” ve Kıbrıs’ın kaybedilmesi sonucu oluşan maddi ve manevi kayıplar sebebi ile öfkelenmiştir. Birçok Yunanlı tarihsel olarak adanın kendilerine ait olduğuna inanmaktadır. Öte yandan Türkler Kıbrıslı Yunanlar kadar haklara sahip olmaları gerektiğine inanmaktadırlar. Türkler için Kıbrıs asla Helen dünyasının bir parçası olamaz. Yunanlar geleneksel olarak Türklerden hoşlanmamakta ve korkmaktadırlar. Ayrıca adada çoğunluk olmaları onlara Kıbrıs’ı yönetme hakkı verdiğine inanmaktadırlar. Kıbrıslı Türkler de geçmiş tarihlerini belli bir ölçüde yeniden yaşamaktadırlar. Kısa bir zaman öncesine kadar adanın yöneticileri Türkler idi ve sadece bir azınlık olarak davranılması onları öfkeliendirmektedir. Tarih, onları BM gibi arabuluculara karşı güvensizlik içinde bırakmıştır. Sonuç olarak, politik, stratejik ve askeri konular çatışmada önemli bir role sahip olsa da psikolojik ve tarihsel bariyer çatışma çözümlemesi pratisyenleri tarafından göz önüne alınması gereken konulardır (Özçelik, 2020b).

KAYNAKÇA

- Bahceli, Tosun. 1990. *Greek-Turkish Relations Since 1955*, Boulder: CO, Westview Press.
- Dodd, C.H. 1993. “Historical Introduction”, in *The Political and Economic Development of Northern Cyprus*”, C.H. Dodd, ed., Cambridgeshire, England: The Eothen Press.
- Dodd, C.H. 1998. *The Cyprus Imbroglia*, Cambridgeshire, England: The Eothen Press.
- Dodd, C.H. 1999. “A Historical Overview”, in *Cyprus: The Need for New Perspectives*, C.H. Dodd, ed., Cambridgeshire, England: The Eothen Press.
- Fisher, Ronald J. 1997. *Interactive Conflict Resolution*, Syracuse: NY, Syracuse University Press.
- Fisher, Ronald J. 1992. “Introduction: Understanding the Tragedy of Cyprus”, in *Cyprus: A Regional Conflict and Its Resolution*, Norma Salem, ed., New York: St. Martin Press.

Hampson, Osler F. 1996. *Nurturing Peace: Why Peace Settlements Succeed or Fail*,

Washington D.C.: USIP Press.

Öğretir-Özçelik, Dilek A. 2017a. "Explanation and Understanding of Human Aggression: Freudian

Psychoanalytical Analysis, Fromm's Neo-Freudian Perspective, and Bandura's Social Learning Theory", *International Journal of Social Science and Economic Research*, vol. 2, no.1, 2017, ss. 2151-2164. http://ijsser.org/uploads/ijsser_02_133.pdf.

Öğretir-Özçelik, Dilek A. 2017b. "Aggression Theories Revisited: Lorenz's Neoinstinctivism,

Wilson's Socio-Biology and Skinner's Behavioral Theories" *Journal of Asian Scientific Research*, Vol. 7, No. 2, 2017, ss. 38-45. <http://www.aessweb.com/journals/February2017/5003/3706>

Öğretir, Dilek A. and S. Özçelik. 2008. "The Study of Ethnocentrism, Stereotype and Prejudice:

Psycho- Analytical And Psycho-Dynamic Theories" *Journal Of Qafqaz University*, 24 Fall 2008, 236-244.

Öğretir, Dilek A. ve S. Özçelik. 2017. "İslami Barış Paradigması ve İslami Barış Eğitimi",

Yeni Türkiye, İslam Dünyası Özel Sayısı I, Mayıs-Haziran 2017, sayı: 95, Yıl 23, ss. 171-185.

Öğretir-Özçelik, Dilek A. ve S. Özçelik. 2018. "Şehitlik Eylemlerine veya İntihar

Terörizmine Genel Bakış", Ertan Efeğil (der.), *Dini Söyleme Dayalı Terörizmin Analizi*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018, ss. 133-169.

Özçelik, S. 2006. "Theories, Practices, and Research in Conflict Resolution and Low-Intensity

Conflicts: The Kurdish Conflict in Turkey", *Journal of Conflict Studies*, vol. XXVI, no. 2, Winter,

2006, ss. 133-153. <https://journals.lib.unb.ca/index.php/jcs/article/view/4515/5328>

Özçelik, S. 2014. "Kurdish Conflict in Turkey: A Psychological Conflict Analysis", Ramirez, J.

Martin, Morrison, Chas / Kendall, Arthur J. (eds.), *Conflict, Violence, Terrorism, and Their Prevention*, Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2014, ss. 2-16. <http://www.cambridgescholars.com/download/sample/58302>

Özçelik, Sezai. 2015a. "Çatışma Bilimleri ve Çatışma Haritalaması Çerçevesinde Balkanlar", *Yeni*

Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-V, Mart-Haziran 2015, ss. 5966-5983.

Özçelik, Sezai. 2015b. "Çatışma ve Barış", *Güvenliğin Gündeminden: Çatışma, Ayrılıkçı*

Ayaklanmalar ve Terörizm, Saadat Rustemova Demirci (der.), Ankara: Nobel Yayınevi, 2015, ss. 1-40

- Özçelik, Sezai. 2020a. "The Russian Occupation of Crimea in 2014: The Second Sürgün (The Soviet Genocide) of the Crimean Tatars, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 2020, ss. 29-44. DOI: 10.31454/usb.721939
- Özçelik, Sezai. 2020b. *Uluslararası Çatışma Analizi ve Çözümü*, Ankara: Nobel Yayınevi, 2020.
- Patrick, Richard A. 1976. *Political Geography and the Cyprus Problem 1963-1971*, Waterloo: Department of Geography Publication Series, no.4.
- Ross, Marc H. 1995. "Psychocultural Interpretation Theory and Peacemaking in Ethnic Conflicts", *Political Psychology*, c. 16, n.3, ss. 523-544.
- Sonyel, Salahi R. 1997. *Cyprus-The Destruction of a Republic: British Documents 1960-65*, Cambridgeshire, England: The Eothen Press.
- Yılmaz, Ercan M. 1998. *The Psychological Roots Of The Cyprus Problem: Path To Solution*, (unpublished master thesis), American University, School of International Service.
- Yılmaz, Muzaffer Ercan. 2005. "The Cyprus Conflict and The Annan Plan: Why One More Failure? . *Ege Academic Review* , 5 (1) , 29-39 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eab/issue/39836/472324>
- Yılmaz, Muzaffer Ercan. 2010. "Analyzing and Resolving the Cyprus Conflict", *Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, 16 (39), 77-106 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cyprusstudies/issue/54296/736741>
- Yılmaz, Muzaffer Ercan. 2011. *Past Hurts and the Cyprus Conflict: Past Hurts and Relational Problems in the Cyprus Conflict*, Germany: LAP Lambert Academic Publishing.
- Volkan, Vamik D. 1999. "Psychoanalysis and Diplomacy Part II: Large-Group Rituals", *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, c.1, n.3, 1999, ss. 223-247.
- Volkan, Vamik D. 1997. *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*, Boulder:CO, Westview Press.
- Volkan, Vamik D. 1990. "Psychoanalytic Aspects of Ethnic Conflict", in Joseph V. Montville, *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Lexington Books: MA., ss. 81-93.
- Volkan, Vamik D. 1989. "Cyprus: Ethnic Conflicts and Tensions", *International Journal of Group Tensions*, c.19,n.4, ss.297-316.
- Volkan, Vamik D. 1988. *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to*

International Relationships, Northvale, N.J.: Jason Aronson.

Volkan, Vamik D. 1979. *Cyprus-War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflict*, Charlottesville: University Press of Virginia.

Volkan, Vamik D. and Norton Itzkowitz. 1994. *Turks and Greeks: Neighbors in Conflict*, Cambridgeshire, England: Eothen Press.